

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGIKA FAKULTA

Bakalářská práce

2016

Monika Novotná

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGIKA FAKULTA

Ústav speciálněpedagogických studií

Bakalářská práce

Neslyšící dítě ve slyšící a neslyšící rodině

Monika Novotná

Olomouc 2016

vedoucí práce: doc. PhDr. Eva Suralová, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem vypracovala tuto práci samostatně a že jsem použila pouze pramenů uvedených seznamů literatury. Souhlasím, aby práce byla použita ke studijním účelům.

.....

V Praze 15. dubna 2016

Poděkování

Ráda bych poděkovala zejména za rady a připomínky přítelkyni Jitce Morávkové, které mi poskytla při zpracovávání této práce. Děkuji za její spolupráci a pomoc. Též děkuji i velice za ochotu a vstřícnost doc. Suralové, která mi pomáhala jako vedoucí práce. Ještě jednou oběma patří dík.

Obsah

ÚVOD	6
TEORETICKÁ ČÁST	7
1 Terminologické vymezení	7
1.1 Sluchové postižení, diagnostika a kompenzace sluchu	7
1.1.1 Kompenzace sluchového postižení	13
1.1.2 Komunikace a kulturní menšina Neslyšících	15
1.1.3 Komunikační prostředky	15
1.1.4 Přístupy ke vzdělávání	17
1.1.5 Kulturní menšina Neslyšících	19
2 Rodina s neslyšícím dítětem	21
2.1 Rodina dítěte s postižením	21
2.2 Výchova a volba komunikace v rodinách	22
2.3 Vliv školního prostředí na neslyšící dítě	24
PRAKTICKÁ ČÁST	26
3 Výzkumná část	26
3.1 Použitá výzkumná metoda – dotazník	26
3.2 Zpracování dat z dotazníků	27
3.3 Diskuze	34
ZÁVĚR	36
POUŽITÁ LITERATURA	37
WEB	38
SEZNAM PŘÍLOH	38
ANOTACE	40

ÚVOD

Mohu říci, že jsem měla v posledních letech velké štěstí. Už 18 let pracuji ve školství pro sluchově postižené, a stále je moje práce pro mě zdrojem radosti a smyslu mého života. Prostě mě baví. Nyní studuji na vysoké škole, a i to je pro mě také velké štěstí, které jsem vůbec nečekala, že se mi podaří. I toto je pro mě je zdrojem poznání a rozšíření znalostí ve svém oboru

Ve své bakalářské práci bych ráda psala o vyzporovaném problému, a to o komunikaci mezi rodiči a dětmi nejen o škole. Věřím, že všechno se odvíjí hlavně v rodině a komunikaci v ní. Tam to všechno začíná, a jaká je rodina – rodiče a děti, a jak komunikují se s okolím, do kterého patří rodina ale i škola a další subjekty.

Škola, to je mimo jiné i komunikace mezi učiteli a žáky, a zvláště s jejich rodiči. Toto je obecně známo. Ve školství pro sluchově postižené je specifické, že je tu střet dvou jazyků – českého jazyka a českého znakového jazyka. Třecí plochy nastávají v domluvě mezi dítětem a učitelem a rodiči a jazyky. Protože stále vidíme v praxi, že situace není ideální, a stále se opakuje dokola váznutí komunikace mezi dětmi sluchově postiženými a jejich rodiči a s pedagogy. Též si všímám, že není stále bezproblémová komunikace mezi rodiči a neslyšícími pedagogy. Proto bych chtěla svou bakalářskou prací tento problém přiblížit. Myslím, že pokud vidím toto ve škole, tak určitě je problém prvotní jinde - mimo školu, a to v komunikaci v rodině. Mnohokrát jsem si všimla, že pocity ze školy, které si denně odnášíme do rodin, jsou různorodé mezi slyšícími a neslyšícími dětmi a rodiči. Ráda bych o nich psala, denně vidím rodiče a děti, a vidím, že komunikace nezlepšuje. Ba naopak objevují se i další nové. Základem má však být ale komunikace s pomocí znakového jazyka, a ne vždy je to chápáno ze strany rodičů.

V této práci je v první kapitole stručně nastíněno terminologické vymezení. Tzn. typy sluchově postižených, kompenzace, komunikace a kulturní menšina Neslyšících. Druhá kapitola pojednává o rodině s neslyšícími dětmi, zmiňuje vliv výchovy a školy u sluchově postižených. Poslední část je praktická – dotazníkovou formu jsem zjišťovala spokojenost rodičů s komunikací se školou. Věřím, že výsledky mé práce mohou pomoci všem zainteresovaným stranám, aby se trochu více zamysleli, a pokusili se změnit situaci.

TEORETICKÁ ČÁST

Terminologické vymezení

Zdraví se označuje jako stav tělesné, psychické, sociální a duchovní pohody (<https://cs.wikipedia.org/wiki/Zdraví>, Ve světě sluchového postižení 2005). Běžně chápeme, že je normální být zdravý, bez postižení, bez vady a nebýt jiný než normální. Mně osobně i mým neslyšícím přátelům nepřipadá, že jsme zvláštní. „*Pojem normality je velmi široký. Vede se do něj i jazyková a kulturní menšina neslyšících.*“ (Strnadová 1998, s. 54) Nelze vysvětlit a popsat, jaké je to žít jako neslyšící. Naopak slyšící nemůže vysvětlit neslyšícím, jaké je to žít jako slyšící. Sluchovou vadu беру jako součást mého života, svého „já“. Souhlasím se sluchově postižená autorkou Věrou Strnadovou: „*Zatímco nemoc se dá léčit, postižení je dáno a člověk s ním musí naučit žít. Musí vnitřně přijmout, akceptovat, protože se stane trvalou součástí jeho života.*“ (Strnadová 1998, s. 12)

Problémy se sluchem a jeho problematika jsou laiky velice podceňovány. Lidé jsou většinou velmi překvapeni, když se věci mají jinak, než si myslí. Strnadová píše, že slyšení a zvuky nelze kompenzovat jinými smysly. Zvuky dávají člověku psychickou pohodu, jsou důležité pro bezpečí a pochopení okolí. Díky tomu můžeme se naučit řeč a komunikovat s lidmi (Strnadová, 1998)

V téhle problematice, která patří do oboru speciální pedagogiky, přesněji pod disciplínu surdopedie, je potřeba nebýt laikem. Je jen dobré trochu více rozumět problematice. A proto si dovoluji v následující kapitole zhruba uvést nejzákladnější a nejvíce používanější pojmy.

1.1 Sluchové postižení, diagnostika a kompenzace sluchu

V češtině můžeme užívat zatím jen dva termíny – „**sluchové postižení**“ nebo „**osoby s vadou sluchu**“. (Hrubý 1998, s. 40). Používáme též slova jako **neslyšící** nebo **Neslyšící**, **handicap**, **lidé se specifickými potřebami**. Bude proto dobré, když si vysvětlíme, co si představit pod různými pojmy jsou v tomto oboru speciální pedagogiky běžné, které budu v mé práci používat.

*“Pojem **sluchově postižený** je označením v širším slova smyslu a zahrnuje v sobě celou škálu sluchových vad, které nejsou blíže určeny.“* (Pipeková 1998, s. 85)

Obecně se dá říci – že *„**sluchová vada na rozdíl pod sluchové poruchy je stavem trvalým, který se léčbou nedá změnit.**“* (Pipeková 1998, s. 85), a také je důležité vědět: *„Příčiny sluchového postižení - sluchová vada může být vrozená nebo získaná v útlém věku, jiná situace je pak při ohluchnutí dítěte ve věku, kdy je řeč již částečně nebo zcela rozvinuta.“* (Holmanová 2002, s. 12)

Lidé se specifickými potřebami – spojení vyjadřuje, že lidé se zdravotním postižením mají zcela jiné potřeby, které nemají běžní jedinci. Tyto potřeby jsou vyvolané zdravotním postižením, a pokud jsou naplněny, pak může žít plnohodnotný život, díky technickým pomůckám, nebo asistentům. (Strnadová, 1998)

Dnes rozšířený pojem **„handicap“** – označuje znevýhodnění tvořené při kontaktu s realitou v běžném životě, ať už prostředím nebo i jednotlivci. Pro člověka sluchově postiženého je handicapem nepřítomnost tlumočnicka (Ve světě sluchového postižení 2005).

Dále bych ráda zmínila, že v odborné literatuře zaměřené na sluchově postižené se navíc setkáme s termíny jako sluchová vada, sluchová porucha, zbytky sluchu, neslyšící, nedoslýchavý, ohluchlý, dítě s kochleárním implantátem. *„Nedoslýchavost, ohluchnutí a prelingvální hluchota (neslyšící) jsou tři úplně rozdílná postižení se zcela odlišnými a často dokonce vzájemně protichůdnými potřebami.“* (Hrubý 1999, s. 42)

V další části kapitoly v krátkosti rozvedu i diagnostiku s příčinami a kompenzačními pomůckami. Není problém někomu dát nálepku – „je neslyšící“ nebo „je hluchoněmý“, ale je třeba rozlišovat, zvláště profesionál by chybu udělat neměl. *„Jak neslyšící, tak i nedoslýchaví lidé si dobře uvědomují, že se od sebe liší nejen stupněm ztráty sluchu, ale především rozdílnými problémy, potřebami (které jsou někdy až protichůdné), jazykem, kulturou, životní filozofií a stylem života.“* (Strnadová 2008, s. 53)

Neslyšící – neslyšící

Tento termín – je vyhrazen jedincům, kteří se skutečně jako neslyšící narodili nebo úplně ztratili sluch před rozvojem řeči do 1,5 roku. Často jsou nesprávně nazýváni laiky „**hluchoněmi**“. Tento pojem by se neměl používat. U neslyšících se setkáváme s největším neporozuměním a nepochopením. *„Jsou-li zařazeny do orálního programu, jsou ve svém nejcitlivějším období komplexně zbaveny všech příležitostí pro náhodné učení. Pokud se vůbec naučí mluvit, zní jejich uměle vytvořená mluva velice nepřirozeně a laická veřejnost ji obvykle považuje za mluvu mentálně postižených“* (Hrubý 1999, s. 45).

Ráda bych vysvětlila ještě jednu maličkost. V nadpisu kapitoly jsem užila termín Neslyšící s velkým „N“ a neslyšící s malým „n“. Význam tohoto symbolu, podle Strnadové: *„Pokud se při četbě anglické literatury setkáte s velkým písmenem ve slově „Deaf“ („Neslyšící“), není to tisková chyba. V zahraničí se velké písmeno u tohoto slova používá záměrně. Velké písmeno symbolizuje, že hluchý člověk není posuzován podle stavu sluchu, ale jako příslušník menšinové společnosti. Nejde o etnickou ale, o jazykovou kulturní menšinu.“* (Strnadová 1998, s. 52)

Diagnostiku se doporučuje provádět co nejdříve po narození. Čím dříve je porucha sluchu nalezena, tím menší škody vznikají ve vývoji dítěte a je větší šance, že se zařadí lépe do společnosti. (Horáková in Pipeková 2006) Prvními diagnostiky bývají rodiče. *„Máme ověřeno, že nejčastěji objeví sluchovou vadu u dítěte rodiče, a to mezi 2. – 6. měsícem věku.“* (Holmanová 2002, s. 6)

Proto je dobré, že: *„v posledních letech je stále aktuálnější požadavek prohloubení depistáže už do novorozeneckého věku.“* (Pipeková 1998, s. 88) Rodičům se doporučuje, aby: *„se svým podezřením se obvykle svěřil pediatrovi, který vždy dítě poslat na odborné vyšetření; v žádném případě nemá čekat, zda se stav dítěte vývojem zlepší.“* (Holmanová 2002, s. 6) A *„pokud se jejich podezření potvrdí, je povinností lékaře neprodleně zajistit vhodnou audiologickou a intenzivní logopedickou péči.“* (Holmanová 2002, s. 6)

Existuje metodický pokyn jak provádět screening sluchu u novorozenců. Byl vydán ve Věstníku Ministerstva zdravotnictví [č.7/2012](#): "Metodický pokyn k provádění screeningu sluchu u novorozenců" (<http://www.mzcr.cz/>). Toto vyšetření je nepovinné, ale doporučené, a záleží na každém rodiči, zda jej s dítětem absolvuje nebo ne. (<http://www.babyweb.cz>)

Kompenzace a kompenzační pomůcky u této skupiny jedinců nejsou žádné. Pokud myslíme osobní, tak sluchadla jim nepomáhají, ani smyčky a skupinová sluchadla. Jediná možnost je právě rozvíjet jejich jazykovou kompetenci, navštěvovat pravidelně logopedii. Prostřednictvím znakového jazyka a podporovat rozvoj znakového jazyka, schopnost komunikovat s využitím i mluvené řeči. Nesmíme taky zapomínat na rozvoj čtení, a sociální dovednosti u neslyšících/Neslyšících jedinců.

Nedoslýchaví a praktická hluchota

Další pojem je „nedoslýchavost“ jako „vrozená nebo získaná částečná ztráta sluchu, bývá příčinou opožděného nebo omezeného vývoje řeči mluvené.“ (Potměšil 1999, s. 11) Hrubý uvádí: „Nedoslýchavost znamená každé zhoršení sluchu oproti běžné populaci, nikoliv však jeho úplné vymizení“ (Hrubý 1999, s. 40) Dělíme dále podle stupně ztráty sluchu na velmi těžkou, střední a lehkou nedoslýchavost. Jednodušeji a neprávem jim lidé říkají „neslyšící“ (Strnadová 1998). Tito lidé mají menší problémy, než neslyšící, v běžném životě.

„Nedoslýchavost je i to, co Ministerstvo práce a sociálních věcí nazývají „praktickou hluchotou“. Praktická hluchota je totiž ztrátou sluchu v lepším uchu větší než 70 dB, tedy ztrátou, která je dnes sluchadly poměrně dobře kompenzovatelná“. (Hrubý 1999, s. 43)

Diagnostika se děje opět od narození – jako screening u dětí, a později zvláště u praktického lékaře. Znovu je důležité pamatovat, že „přesná diagnostika sluchové vady v co nejranějším věku je určující pro další rehabilitaci dítěte.“ (Pipeková 1998, s. 89)

Kompenzace tohoto stavu se děje převážně za pomoci sluchadel a technických možností – jako je indukční smyčka atd.

Zbytky sluchu

„Je termín užívaný pro postižení neúplnou ztrátou sluchu at' vrozenou, či získanou, ale spojenou s vývojovou nemluvností nebo jiným omezením vývoj mluvené řeči.“ (Potměšil, 1999, s. 11). Zároveň velké plus je, že postižený může využít zbytky sluchu využít pro zlepšení mluvené řeči. (Potměšil 1999)

Diagnostika se děje v raném věku, a pak průběžně v průběhu života. „*Screeningové vyšetření sluchu u všech dětí ve věku 7-9. měsíců, 3. - 5. rokem a ve školním věku v rámci preventivních zdravotních prohlídek u dětí. Vyšetření provádějí obvodní pediatři.*“ Taktéž se doporučuje: „*Vyšetření sluchu u dětí, v jejich anamnéze se vyskytuje sluchová vada.*“ „ (Pipeková 1998, s. 88)

Kompenzace touho stavu převážně za pomoci sluchadel a technických možností – jako je indukční smyčky atd.

Ohluchlí – ohluchlost a lidé s kochleárním implantátem

Poslední „**ohluchlí**“ – jsou lidé, kteří ohluchli po částečném rozvoji, cca mluvíme o období 2 až 4 let života nebo později. „*Při tomto postižení se řeč nevytrácí, bývá však postupně, zásadně deformována.*“ (Potměšil 1999, s. 10) Tito lidé mají výraznější problémy při komunikaci. „*Hlavní problém ohluchlých je psychologický. Znají cenu zvuku, a velice ho postrádají.*“ (Hrubý 1997, s. 34)

Další skupinou – záměrně uvedenou společně - jsou lidé, kteří používají pomůcku – kochleární implantát. Lze říci, že podle stavu sluchu, pokud nepočítáme jejich kompenzační pomůcky, spadají do skupiny ohluchlých. Pokud se na ně díváme s tím, že mají nejmodernější sluchadla – kochleární implantáty, pak je třeba je zařadit do zvláštní skupiny.

Kochleární implantát je pomůcka usnadňující orientaci v běžném životě. Hlavní funkcí implantátu je, aby pacientům s těžkou percepční vadou sluchu umožnil rozumět řeči. Sluch v plném rozsahu ještě v dnešní době nahradit technicky zcela nelze. Zatím jsou možnosti implantátu oproti přírodě značně omezené. Traduje se o implantátu mnoho záporných i kladných mýtů, u veřejností má mnoho zastánců i odpůrců, zvláště v řadách neslyšících. U slyšících je to pomůcka přeceňována, a když pak není její efekt, jak by se čekalo, jsou zklamáni. Ale zvláště slyšící rodiče by si měli uvědomit, že mít dítě s KI je pak náročnější v tom, že se mu musím věnovat více času, abych jej naučila slyšet a poslouchat. Je zajímavé, že najdeme i neslyšící rodiče, kteří o tuto pomůcku pro své děti stojí.

Kochleární implantát je rehabilitační pomůcka sluchu pro děti i dospělé s těžkou percepční vadou sluchu (vada vnitřního ucha - hlemýždě). Příčina poruchy, kterou napravujeme implantací, je tedy v hlemýždi. Základním předpokladem implantace je funkční sluchový nerv, průchodný hlemýžď pro vsunutí drátku s elektrodami a funkční musí být i celá sluchová dráha s mozkovými centry pro zpracování informace. Kochleární implantát totiž funguje tak, že elektrickými impulsy dráždí sluchový nerv. Pokud není nerv funkční, není co dráždit. (<http://old.suki.cz/>). Další informace lze najít: www.aima.cz, www.suki.cz, <http://www.ckid.cz/>, <http://www.cochlear.com/>

V závěru kapitoly lze říci, že jednotná klasifikace, co je co, skryto pod obsahem jednotlivých slov, které v terminologii se různými autory používá, neexistuje. Každý autor uvádí jinou klasifikaci a má jiné pochopení termínů. Klasifikace je pak různá zvláště podle oblasti, pro niž je stanovena – pro účely pedagogů, lékařů, sociálních pracovníků. Proto zde uvádím tabulku viz níže.

(Horáková in Pipeková 2010, s. 146 – 147): Z hlediska kvantity (měřené v dB) se můžeme setkávat s různými hodnotami, které vymezují jednotlivé stupně sluchových poruch. Světová zdravotnická organizace (WHO) stanovila mezinárodní škálu stupňů sluchových poruch:

Velikost ztráty sluchu podle WHO	Název kategorie ztráty sluchu	Název kategorie podle Vyhl. MPSV č. 284/1995 Sb.
0 – 25 dB	normální sluch	
26 – 40 dB	lehká nedoslýchavost	lehká nedoslýchavost (již od 20 dB)
41 – 55 dB	střední nedoslýchavost	středně těžká nedoslýchavost
56 – 70 dB	středně těžké poškození sluchu	těžká nedoslýchavost
71 – 90 dB	těžké poškození sluchu	praktická hluchota
více než 90 dB, ale body v audiogramu i nad 1 kHz	velmi závažné poškození sluchu	úplná hluchota
v audiogramu nejsou žádné body nad 1 kHz	neslyšící	úplná hluchota

(Tabulka č. 1) Tabulka č. 1: Klasifikace sluchových vad – jednotlivé kategorie ztráty sluchu (Hrubý 1996, s. 13)

Z hlediska kvality slyšeného zvuku se setkáváme s různými hodnotami, které určují jednotlivé stupně sluchových poruch. Stav sluchu je možné posuzovat podle ztráty v decibelech, které jsou měřeny pomocí audiometrie: (Tabulka č. 2)

normální stav sluchu	0 dB – 20 dB
lehká nedoslýchavost	20 dB – 40 dB
středně těžká nedoslýchavost	40 dB – 60 dB
těžká nedoslýchavost	60 dB – 80 dB
velmi těžká nedoslýchavost	80 dB – 90 dB
hluchota komunikační (praktická)	90 dB a více
hluchota úplná (totální)	bez audiometrické odpovědi

Tabulka č. 2: Posouzení výsledků audiometrie podle ztráty v decibelech pro vzdušné vedení v oblasti řečových frekvencí (Lejska 2003, s. 36)

1.1.1 Kompenzace sluchového postižení

Existuje více výrazů, kterými lze nazvat péči o dítě se sluchovou vadou. Myslím, že není pochyb, že je skutečně potřeba komplexní péče, jak to vyjádřila Pipeková, aby začlenění sluchově postižených bylo co nejhodnotnější. „*Péče o sluchově postižené musí mít komplexní charakter. Tuto péči zajišťují resorty zdravotnictví, školství a sociálních věcí.*“ (Pipeková, 1998, s.?)

Při rehabilitaci - kompenzaci je velmi důležitá nejen účinnost sluchadel nebo kochleárního implantátu, ale také schopnost dítěte využít svého sluchového potenciálu. Velkou výhodou pro úspěchu pokroky při rehabilitační práci je poslouchat a řeč. Výsledky rehabilitace ovlivňuje celkový zdravotní stav dítěte, jeho povahové vlastnosti a schopnosti, inteligence, psychická odolnost a celková vyspělost. Rehabilitaci může nepříznivě ovlivnit přítomnost syndromu LMD (lehká mozková dysfunkce). Důležité jsou schopnosti a dovednosti logopeda.

Faktorů ovlivňující úspěšnost rehabilitace je mnoho, a je těžké určit jejich seřazení. Je to velmi individuální jak u dětí, tak u rodin, a závisí to na mnoha podmínkách. Například záleží na tom, kdy bylo dítě diagnostikováno, kdy mu byla přidělena sluchadla a zahájena rehabilitace. Obecně platí – čím dříve, tím lépe. Pokud dítěti sluchadla k sluchovému a řečovému rozvoji nestačí, pak lze začít uvažovat o možnosti kochleární implantace. (Holmanová 2002)

Sluchadla – osobní technické kompenzační pomůcky

Technické pomůcky mají svojí nezastupitelnou úlohu ve výchově a vzdělávání sluchově postižených dětí a žáků. V případech, kdy sluchové postižení neumožňuje komunikaci běžným způsobem, tedy mluvenou řečí, je třeba zvuk zesílit a upravit tak, aby bylo možno využít zbytků sluchu a s pomocí sluchadla komunikaci usnadnit a zefektivnit. Tuto kapitolu bude třeba začít několika základními tezemi:

Osoba, která byla diagnostikována jako neslyšící, nemá žádné takové zbytky sluchu, jejichž funkci by bylo možno podpořit nebo zlepšit pomocí sebevýkonnějšího sluchadla

Sluchadlo je technická pomůcka, jejíž parametry je nutno upravit tak, aby odpovídaly požadavkům uživatele, v opačném případě spíše škodí.

Sluchadla jsou technické pomůcky, které jsou v současné době na velmi vysoké technické úrovni, a proto ani ta nejlepší motivace neopravňuje neodborníky k zásahům a úpravám, které jsou v kompetenci pouze odborného servisu.

Jsou situace, které mohou vést k poškození sluchadla, a tak se od pedagogů pracujících zejména s mladšími dětmi – každý kontrolu s dětmi funkci sluchadla, snaží, podporuje nosit sluchadla.

Kontrola funkce sluchadla by měla proběhnout zpočátku každý den ráno a dále až večer. (Potměšil 1999)

Sluchadla jsou různého typu. Dříve užívané kapesní neboli krabičkové sluchadlo, které jako zdroj využívá tužkovou baterii, dnes už vůbec nepotkáme. Zato rozšířená jsou závěsná digitální sluchadla nebo sluchadla do zvukovodu. Také existují sluchadla brýlová, pokud má někdo problém i se zrakem. Pro větší počet osob je vhodné použít kolektivní sluchadla, která se využívala dříve především na školách, dnes už minimálně.

Nejmodernější pomůckou je kochleární implantát, je to elektronická smyslová náhrada, která se operativním způsobem umístí do hlemýždě ucha. Technicky se jedná o velmi dokonalé a složité zařízení, nahrazující nevyvinutý, zničený nebo poškozený sluchový nerv.

1.1.2 Komunikace a kulturní menšina Neslyšících

Sluchové postižení, je sice název pro zdravotní stav, ale je to především handicap sociální a brání pohodovému začlenění jedince do společnosti. Velmi přesně to vyjadřuje citát: „*Slepota odděluje lidi od věcí, hluchota lidí.*“ (Hrubý 1999, s. 13) Právě odlišné dorozumívací prostředky – znakový jazyk, odezírání, prstová abeceda atd., způsobují, že sluchově postižení vyhledávají jen ty, se kterými se bezproblémově, přirozeně a snadno domluví. To způsobuje izolovanost, která je větší než u jiných postižení. Chybí nám komunikace sociální kontakty s okolím:

„Komunikace patří mezi nejdůležitější lidské potřeby. Slouží nám k výměně informací, ke sdílení zážitků, znalostí a našich pocitů.“ (Kasanová 2004, s. 31)

V roce 1998 byl schválen Zákon o znakové řeči č. 155/1998 Sb., podle kterého mají lidé se sluchovým postižením právo na komunikaci ve zvoleném jazyce a právo na vzdělání prostřednictvím znakové řeči. Tento zákon byl novelizován v roce 2008 Zákonem o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob č. 384/2008 Sb., v úplném znění vyhlášen pod č. 423/2008 Sb. 2). V tomto zákoně jsou přesně definované komunikační systémy nejen neslyšících, ale i hluchoslepých osob.

1.1.3 Komunikační prostředky

Krahulcová – Žatková (1996) popsal různé komunikační prostředky sluchově postižených. Vzhledem k rozsáhlosti tématu se zmíním se jen v krátkosti o nejvíce používaných dorozumívacích prostředcích lidmi se sluchovým postižením.

Český jazyk – mluvený jazyk - Komunikačním dovednostem se sluchově postižené děti učí stejně jako zdravé děti. Napodobují jazykové společenství, kde vyrůstají a kde budou žít. Logopedi jim pomáhají vytvářet si mluvní projev na individuálně dosažitelné úrovni. V mluvené řeči dětí a dospělých se však i přes velké úsilí logopédů kromě nezvyklého hlasového projevu vyskytují agramatismy, nerovnoměrné zastoupení slovních druhů, malá

slovní zásoba. Mluvená řeč je také doprovázena přirozenou mimikou a gestikulací. Zahrnuje také aktivní slovní zásobu. (Strnadová 1999)

Český znakový jazyk - osobně vnímám jako plnohodnotný jazyk, na který jsem hrdá. Krahulcová uvádí, že: „*Český znakový jazyk je přirozený a plnohodnotný komunikační systém tvořený specifickými vizuálně-pohybovými prostředky, tj. tvary rukou, jejich postavením a pohyby, mimikou, pozicemi hlavy a horní částí trupu.*“ (Krahulcová, 2003, s. 59)

„Podobně jako každý jazyk je i znakový jazyk systém jednotek a pravidel jejich spojování. O mluveného jazyka, na nějž jsme jako slyšící lidé zvyklí, se ale znakový jazyk v několika důležitých ohledech odlišuje. (...) Znakové jazyky jsou jazyky nevokální (neopírají se o zvuk) a od mluvených jazyků se liší způsobem své existence: jsou to jazyky vnímané zrakem (ne sluchem), jsou to jazyky založené na tvarech, pozicích a pohybu (ne na zvuku). Jinak: znakové jazyky jsou jazyky vizuálně motorické.“ (Macurová 2001, s. 70)

Odezírání - Neslyšící lidé mají omezenou možnost využít svého sluchu k vnímání řeči. Zaměřují se tedy spíše na zrak. Znakový jazyk je vizuální a také odezírání je vnímáno očima. Lze říci, že neslyšící „slyší očima“, což můžeme vzít doslova. Právě vnímání zrakem tedy umožňuje rozvinout tuto schopnost až do specifického dorozumívacího prostředku. „*Odezírání je odhadování vyslovovaných slov z pohybu mluvidel – rtů, zubu, jazyka, lícních svalů.*“ (Hrubý 1997, s. 190)

Znakovaná čeština – je dle nově zaktualizovaného zákona 384/2008 Zákon o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob. – „*je umělý jazykový systém, který usnadňuje dorozumívání mezi slyšícími a neslyšícími. Znakovaná čeština využívá gramatické prostředky češtiny, která je současně hlasitě nebo bezhlasně artikulována. Spolu s jednotlivými českými slovy jsou pohybem a postavením rukou ukazovány odpovídající znaky českého znakového jazyka.*“

Prstová abeceda - je dle nově zaktualizovaného zákona 384/2008 Zákon o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob - §6 prstová abeceda: definována „*Prstová abeceda využívá formalizovaných a ustálených postavení prstů a dlaně jedné ruky k zobrazování jednotlivých písmen české abecedy. Prstová abeceda je integrální*

součástí českého znakového jazyka a znakované češtiny, kde se využívá k odhláskování cizích slov, odborných termínů a pojmů“; pro které dosud nejsou ustáleny znaky českého znakového jazyka.“

1.1.4 Přístupy ke vzdělávání

V podstatě se dá říci, že je možno volit mezi systémy, které vyjadřují přístupy ve vzdělávání sluchově postižených. Popsala je Krahulcová-Žatková (Krahulcová-Žatková 1996, s. 15) a já bych je zde v krátkosti zmínila.

Systém orální komunikace - Je to metoda, při které se sluchově postižené děti se sluchovým postižením, za současného využívání zbytků sluchu (samozřejmě je užívání kvalitního sluchadla), učí mluvené řeči. Jejím prostřednictvím děti mají možnost se stát plnohodnotnými se členy „slyšící“ společnosti schopni komunikovat a účastnit se její kultury. Hlavní zásadou je, že dítě má vyrůstat v mluvícím prostředí. Základním předpokladem orální metody je výcvik v odezírání a rozvíjení funkční schopnosti zbytků sluchu – patří lehká nedoslýchavost, střední nedoslýchavost, středně těžké postižení sluchu. (Potměšil 1999)

Poul uvádí: *„Za orální se považuje širší spektrum metod, které si kladou za cíl osvojení hláskové/mluvené řeči, ať už přijímají na podporu manuální prostředky (posunek, prstová abeceda, man-orální systém nebo systém Cued-Speech), nebo to jsou čisté orální metody, založené na systematické výstavbě jazyka nebo na volnějších hovorových způsobech osvojování řeči.“* (Poul 1996, s. 58)

Systém totální komunikace

Do totální komunikace tedy zahrnuje Krahulcová-Žatková (1996) orální řeč, odezírání, prstovou abecedou, pomocné artikulační znaky, gesta, mimiku, pantomimu, sluchovou výchovu, psanou řeč, televizi, video. Všechny komunikační formy jsou rovnocenné, žádná není povinná. *„Zastánci totální komunikace jsou přesvědčeni, že není možné ani není nutné předělávat neslyšící dítě na slyšící. Alternativa, totiž stát se osobností, která se v některých rysech odlišuje od normálu, se považuje za přijatelnou.“* (Freeman, 1992)

Totální komunikace je definována jako filozofie vyžadující využití všech vhodných sluchových, manuálních a orálních prostředků komunikace k dosažení efektivního dorozumění se sluchově postiženými a mezi sluchově postiženými navzájem. Totální komunikace je v současné době spíše filozofií přístupu ke sluchově postiženým než pouhou vyučovací metodou. Tvrdíme, že dalším rozbořením dojdeme k závěru o velmi široké platnosti uvedené filozofie nejen na skupinu sluchově postižených, ale v některých ohledech také u všech zdravotně postižených a snad i jako obecné platné principy vztahu pedagoga dítěte. Totální komunikace v sobě zahrnuje spojení manuálních a manuálně – orálních prostředků dle komunikačních potřeb a vyjadřovacích a přijímacích schopností účastníků komunikace.

Ve výchově a vzdělávání dle zásad totální komunikace se uznává morální právo sluchově postižených na maximální výkon tak, aby bylo dosaženo optimálního pochopení a úplného porozumění během komunikaci situace. Filozofie Totální komunikace se zakládá na ochotě a schopnosti využívat komunikaci v právním slova smyslu, tedy komunikaci dvoustrannou, kde každá strana respektuje a uznává jazyk druhé strany stejně, jako jejího způsobu vyjadřování. Zpočátku se v metodickém postupu při výchově nebo vyučování dle teorie totální komunikace jednalo o pouhé doplňování mluvené řeči některými znaky.

Systém bilingvální komunikace

Bilingvální výchovou - přístupem rozumíme takový systém práce ve výchově a vzdělávání sluchově postižených, kdy jsou užity dva jazyky. Znakový jazyk jako první a později je uveden jazyk většinové společnosti (v našem případě češtiny). A to zejména jeho psaná podoba. (Potměšil 1999)

1.1.5 Kulturní menšina Neslyšících

Abych přiblížila, co to znamená – jazykově kulturní menšina, dovolím si uvést citace z literatury: „*Jazykovou a kulturní menšinu z nich dělá existence znakového jazyka, podobné osudy a problémy, historie a často i společní vnější nepřátelé. Neslyšící navíc jsou jednou z nejsoudržnějších menšin vůbec, protože je stmeluje velmi snadná vzájemná komunikace a naopak velmi nesnadná komunikace a tisíce každodenních nedorozumění s vnějším světem. (...) Členy těchto společenství jsou i nedoslýchaví a ohluchlí uživatelé znakového jazyka. Jsou jimi i některé slyšící děti neslyšících rodičů a někteří tlumočníci.*“ (Hrubý 1997, s.38-39)

Další informace o kultuře Neslyšících a zvláštěnostech jsem vybrala z knih Věry Strnadové, a zvláště pak z diplomových prací Petry Ostatkové (2000) a Kateřiny Houškové (2001), které popsaly zvyky, tradice kultury neslyšících a nevýhody hluchoty v běžném životě. „*(Čeští) Neslyšící považují za svůj primární komunikační kód (český) znakový jazyk a ztotožňují se s kulturou (českých) Neslyšících. Vada sluchu pro ně není handicapem, nýbrž jiným životním stylem.*“ (Ve světě sluchově postižených 2005, s.22)

Právě jak již jsem dříve uvedla v kapitole o Neslyšících/neslyšících – Neslyšící používají velké písmeno, aby ukázali svou náležitost k jazykově kulturní menšině. (Strnadová 1998)

Neslyšící nejsou na první pohled zvláštní, ale na druhý pohled zarazí nesnadná komunikace. Při bližším postupném poznávání zjistíte, že některé zvyky, chování, činnosti, pro zdravé slyšící zcela běžné, dělají rozdílným způsobem – tak jak jim sluchová vada umožňuje. Je to tím, že mají vizuální uspořádání světa, protože mají vyřazen sluch, zrak jim pomáhá částečně nahradit zvukové informace.

Nejlepší cestou jak se jim přiblížit a poznat jejich „svět ticha“ je naučit se znakový jazyk. Tato cesta je však zdlouhavá, ale platí, že „*pro nepostiženého člověka je vždy snadnější přizpůsobit se postiženému člověku než naopak.*“ (Strnadová 1998, s. 22)

Zajímavé myšlenky zaznamenala také Strnadová: „*Více než 95% neslyšících lidí se narodilo do slyšících rodin. Znamená to, že se nenarodili do komunity a kultury neslyšících.*

Většina neslyšících lidí strávila celé mládí mezi slyšícími, pokoušela se je pochopit, kdo jsou, kde je jejich místo a jak navazovat vztahy se slyšícími lidmi. Cítili se odříznuti od svých slyšících rodičů – od primární rodiny, kde nerozuměli, co si ostatní mezi sebou povídají a kde nemohli sdílet většinu společných zážitků. (...) Je omylem se domnívat, že komunita neslyšících je tvořena jen neslyšícími jedinci a že se do ní dostanou již v dětství. Jak již víme, do komunity neslyšících se narodí méně než 5% neslyšících lidí. Ostatní neslyšící se tam dostanou, když se sami přesvědčí, že mezi slyšícími lidmi nemají dobré podmínky pro dorozumívání. V komunitě neslyšících jsou také nedoslýchaví jedinci – pokud se naučili znakový jazyk, přijali kulturu a osvojili si chování obvyklé v komunitě neslyšících. Do této komunity však bývají počítány i slyšící děti neslyšících rodičů – ty většinou také ovládají znakový jazyk jako první - na rozdíl od svých rodičů, kteří se narodili v slyšících rodinách!“
(Věra Strnadová In Ostatková 2000, s. 42)

2. Rodina s neslyšícím dítětem

Základní jednotkou státu je rodina. „Z hlediska nejdůležitějších charakteristických znaků můžeme chápat rodinu jako malou primární společenskou skupinu, založenou na svazku muže a ženy, na pokrevním vztahu rodičů a dětí či vztahu jej substituujícím (osvojení), na společné domácnosti, jejíž členové plní společensky určené a uznané role vyplývající ze soužití, a na souhrnu funkcí, jež podmiňují existenci tohoto společenství a dávají mu vlastní význam ve vztahu k jedincům i k celé společnosti.“ (Kuhnová 2006, s. 25 - <http://is.muni.cz>)

2.1 Rodina dítěte s postižením

Existují ale rodiny, ve kterých se objeví postižení, a zvláště postižení sluchu, pak tato: „vada sluchu dítěte změni celý život rodiny...“ (Hrubý 1999, s. 41). Především změni její komunikaci. Bude to všechno jiné. „Postižení sluchu dítěte je problémem pro celou rodinu a může změnit celý její životní styl. Může způsobit změnu v tom, co rodina očekává, a změnit způsoby komunikace mezi jednotlivými rodinnými příslušníky.“ (Holmanová 2002, s. 7)

Člověk již nemůže počítat, že bude všechno stejné, jak byli všichni zvyklí. Například Hrubý uvádí, že „řada rodin se přestěhuje do blízkosti škol pro sluchově postižené, rodiče změni zaměstnání, někdy dokonce vystudují nějaký obor související s postižením jejich dítěte. I ti nejlépe adaptovaní z nich však celou problematiku sluchového postižení po celý život prožívají nesmírně emocionálně a nikdy se jim z ní nepodaří úplně uniknout.“ (Hrubý 1999, s. 41) Dále Hrubý píše: „Jakkoliv odvážné as netradiční se může zdát zařazení rodičů sluchově postižených dětí, kteří sami žádné problémy se sluchem většinou nemají, přímo mezi sluchově postižené, racionální důvody pro to existují. Být rodičem jakkoliv postiženého dítěte je totiž postižením samo o sobě. Vada sluchu dítěte změni celý život rodiny, v optimálním případě i způsob komunikace.“ (Hrubý 1999, s. 41)

Často se stává – je to běžný případ – že slyšící rodiče nezjistí hluchotu u svého dítěte, jednají s ním, jako kdyby bylo zdravé. Z běžných situací ale vidí, že dítě nereaguje, neposlouchá. Nakonec je lidmi, kteří problému nerozumí, neznají jej a nesetkali se s ním, označeno jako hloupé, nerozumné. To nenechává v klidu slyšící rodiče. Pokud máme neslyšící rodiče, nebo sluchově postižené rodiče, pak u nich jsou všechny výhody na jejich

straně. Problému rozumí, vědí jak se zachovat a jsou více v klidu. Mají osobní zkušenost, a přistupují ke sluchové vadě svého dítěte jinak.

„Když se narodí v rodině slyšících osob dítě, se sluchovou vadou, pak rodiče zažívají zvláštní zkoušku, na kterou nebyli a nejsou připraveni a může dosti bolet.“ (Holmanová 2002, s. 9)

„Rodina musí, měla by, a vlastně si zvolí způsob komunikace. Je možné využít odborníky, kteří jim pomohou a vysvětlí vše, co s tím souvisí.“ (Holmanová 2002, s. 9)

2.2 Výchova a volba komunikace v rodinách

„Přáním a snem každého rodiče je dobře vychované a vzdělané a socializované dítě. Cesta ke splnění tohoto snu je náročná, ale odměna je veliká. Rodiče si někdy neuvědomují, že se musí aktivně účastnit na výchově a vzdělávání svého dítěte. Jsou zodpovědní za své dítě a vše kolem něj. Smyslem výchovy je ochrana dítěte a příprava na jeho život.“ (Hintnaus in Procházková 1998, s. 13)

Výchova a vzdělání to je mnohdy věc každého jednotlivce, rodiče. Každý se snaží, jak nejlíp může vychovávat v podmínkách, které mu byly dány.

Pokud je v rodině sluchová vada, pak je nutné se vážně zamyslet nad způsobem a dopadem komunikace. *„Je nutné opakovaně zdůraznit, že jsou to jen a jen rodiče, kteří mají právo a povinnost zvolit metodu, kterou chtějí své dítě vychovávat.“ (Holmanová 2002, s. 9)*

Není třeba ale mít příliš velké obavy o schopnosti dětí. *„Schopnost dítěte vstřebat jazykové vzory ze svého prostředí bez explicitních instrukcí je přímo zázračná...“ A dále píše: „Vystavení mateřskému jazyku však není jedinou podmínkou toho, že se člověk naučí mluvit. Děti se nenaučí mluvit jen podle televize anebo rádia. Je nutné být ve společnosti plné lidských vztahů, vazeb a motivací.“ (Pokorný 2010, s. 108)*

Pokud se narodí neslyšící dítě neslyšícím rodičům, neslyšící rodiče nejsou otřeseni vadou dítěte, jsou smíření. Jejich dítě bude stejné, jako jsou oni. Výchovu a vzdělání znají ze své vlastní zkušenosti, kterou čerpají i od prarodičů. Mnoho neslyšících rodičů mělo a má slyšící rodiče, a i tato zkušenost ovlivňuje i to, že neslyšící dítě pro ně neznamena žádný otřes. Vědí, že už je tu někdo před nimi, kdo prodělal výchovu sluchově postiženého dítěte, a

mohou se na ně obrátit. Prarodiče absolvovali výchovu neslyšícího dítěte a matky tedy nemusí získávat zkušenosti, jak to zvládnou, prarodiče též, protože už to mají za sebou. Neslyšící mají v této věci lepší podmínky než slyšící rodiče.

Slyšící to mají těžší, protože sluchová vada není zjevná, a musí se vyrovnat se šokem, a následně projít dlouhý zápas smířování se s vadou, akceptovat ji do své reality. S touto vadou se nikdy nesetkali a musí se všechno učit znovu a od začátku. Nemohou čerpat ze zkušeností někoho před nimi nebo ze svých vlastních. Rodiče musí bojovat s tím jak naložit s hodnotou svého dítěte, a dítě to cítí. Naštěstí jsou i dostatečně zkušené a moudří rodiče, kteří hluchotu zvládnou a vytvoří dobré výchovné a komunikační podmínky. (Pulda 1996)

Myslím, že pro neslyšící děti je důležité znát základní informace o svém zdravotním stavu – stavu sluchu. Prožití všech negativních i pozitivních souvislostí s tím souvisejících pomáhá k uvědomění si své hodnoty. Důležité je, aby rodiče ukázali, že znají a berou dobře hodnotu svého dítěte, i když je neslyšící. Velmi důležitý je znakový jazyk, od nejtělejšího věku lze vytvářet jazyk, uchopovat svět a balit jej do pojmů. Taktéž budovat hrdost na svůj jazyk a kulturu – jak neslyšící tak slyšící. Je nutné dětem dovolit, aby byli samostatné, měly odvalu chybovat a nebát se učit a přijmout riziko, zklamání. Svě místo má i humor, rodina a dostatek aktivit. (Hrubý, Seicharová 1991)

Cíle pro neslyšící děti

Vyrůstat jako plně zúčastnění členové svých rodin se stejnými základními možnostmi jako slyšící a s nejpevnějším možným pocitem seberepektování, důstojnosti a přijetí (bez ohledu na to, jak srozumitelně mluví). Získat využitelnou znalost češtiny (včetně mluvené formy v možném rozsahu) a sociální návyky nezbytné pro interakci se slyšícími lidmi (dvoujazyčnost). Mít příbuzné a přátele, se kterými mohou snadno komunikovat.

Rozvinout bohatou řeč v nejranějším věku nejen pro navazování vřelých vztahů s jinými lidmi, ale i pro vyjadřování údivu, zvědavosti, lásky hněvu a strachu, pro kladení otázek a získávání vysvětlení o normálních věcech každodenního života.

Vážít si ostatních lidí, jejich jazyka, způsobu života a kultivovanosti, včetně sluchově postižených osob (bikulturalismus). Nabýt dostatečné tolerance pro ignoranci většiny slyšících lidí v otázce hluchoty. (Hrubý, Seicharová 1991)

Volba komunikace závisí na stavu sluchu u rodičů a zkušenostech. Dále na čase, podmínkách a možnostech rodiny. Například. Rodiče neslyší – otec od narození, matka ohluchlá, má kochleární implantát, mluví a znakuje, společně rodiče znakují, a s dítětem mluví i znakuji. Případy rodin – otec slyší, matka je nedoslýchavá, může telefonovat, a syn slyší, v komunikaci rozlišuje – s otcem mluví a neukazuje, s matkou mluví i ukazuje, ta soustavně se snaží naučit znakovat, otec se nesnaží znakovat

„Není pravda, jak se mnozí slyšící lidé, zcela mylně, obávají, že se slyšící děti vychovávají neslyšícími, tedy „znakujícími“ rodiči, nenaučí mluvit.“ (Ve světě sluchového postižení 2005, s. 25)

2.3 Vliv školního prostředí na neslyšící dítě

Mnohokrát jsem si všimla rozporu mezi pocity, které mají neslyšící a slyšící rodiče a jejich slyšící nebo neslyšící potomci. Příklad za sebe - například slyšící maminka přijde pro neslyšící dítě do školy a usmívá, dítě jí nemůže sdělit, že za den zažilo nějaký problém, a maminka se usmívá, protože mu nerozumí. Dítě je pak zklamané, že si rodiče myslí, že zažilo báječný den a je spokojené ve škole. Rodiče slyšící plně nerozumí komunikaci ve znakovém jazyce, kterým komunikuje dítě ve škole, a stále více a více se jej učí, ale dítě je zklamáno, protože rodiče neumí znakový jazyk dobře. U neslyšících rodičů je rozumění a komunikace s dítětem ve znakovém jazyce rodiče a dítě jsou spokojenější a nemívají se školou problém.

„Surdopéd by se měl vžít do myšlení a citů rodičů, chápat je a taktně je usměrňovat v tom smyslu, aby své sluchově postižené dítě přijali jako rovnoprávného člena rodiny. Měl by je přesvědčit, že i sluchově postižené děti mají všechny předpoklady k harmonickému rozvoji osobnosti a úspěšnému uplatnění ve společnosti.“ (Pulda 1994, 73s)

Volba školy je kapitola sama pro sebe, většinou je to podle bydliště, ale objeví se mnoho různých faktorů – subjektivních i objektivních. Freeman (1992) uvádí, že neslyšící děti slyšících rodičů jsou vážně ohroženy zpomalením vývoje, pokud nemají jasný komunikační systém. Mohou nastat problémy s oslabením citových vazeb, přináší to negativní dopad na myšlení a učení. Proto je důležitá kvalitní a funkční spolupráce rodiny se školou.

Matějček uvádí: „Dítě se učí své řeči „mateřské“ nejen od matky, ale od všech lidí, s nimiž přichází do styku. Nejvíce ovšem od těch, kdo jsou mu nejbližší a k nimž má určitý vztah. Tento vztah je ve vývoji řeči mnohem důležitějším činitelem, než třeba pouhé napodobení.“ (1989, s. 145) Z toho vyplývá „Slyšící učitelé se jen stěží stanou dobrými příklady pro své žáky, když s nimi dobře nedomluví a nerozumění tomu, jak slyšící dítě vidí svět. Neslyšící děti obvykle milují své neslyšící učitele. Považujeme to za přirozené a nevyhnutelné.“ (Freeman 1992, s. 253)

Slyšící mají dobrý a kladný vztah ke znakovému jazyku a vědí a dobře si uvědomují, proč chodí jejich dítě do školy pro sluchově postižené. Je důležité, aby měli dobré pocity z komunikace s pedagogy. Není třeba pochybovat, že neslyšící učitel má dobrý vliv na neslyšící děti. „Dospělý neslyšící mohou poskytnout velice mnoho jak neslyšícím dětem, tak jejich rodinám.“ (Freeman 1992, s. 41). Také na jiném místě. „Je vysoce žádoucí, aby ve sboru byl také kvalifikovaný neslyšící učitel jako model pro rozvoj osobnosti a jazyka neslyšících dětí.“ (Erting 1978 in Freeman 1992, s. 230)

Integrace – je situace, kdy jsou zdravotně postižené děti začleňovány do nepostižené společnosti. Je to ideální situace, když dítě může navštěvovat školu v místě svého bydliště. Dítě - neslyšící by mělo ale hlavně udržet tempo se svou třídou, aby mohla integrace úspěšně probíhat. (Šedivá 2006) „Ze zkušenosti víme, že integrace probíhá dobře u dětí nedoslýchavých s průměrnou a vyšší inteligencí, pokud se u nich neobjevují další poruchy řeči, učení nebo chování. Dále u dětí s těžkou poruchou sluchu...“ (Šedivá 2006, s. 49) Myslím, že pro neslyšící děti se toto nehodí, protože problém je znakový jazyk. Jak uvádí Šedivá: „v našich podmínkách zatím není příliš běžná integrace dítěte s tlumočnickem nebo s asistentem.“ (Šedivá 2006, s. 49) Předpokládám, že je to hlavně kvůli často proto, že si integraci spojujeme se šikanou, nepřijetím.

PRAKTICKÁ ČÁST

3 Výzkumná část

Ráda bych malinko odhalila a poskytla srovnání života sluchově postiženého dítěte v rodině slyšících rodičů a v rodině neslyšících rodičů. Cílem mé bakalářské práce je získat informace o rodinách, jak komunikují a jak komunikují se školou. Rozhodla jsem se pro dotazníkovou formu. Otázky nabízely i dost prostoru pro odpovědi. Získala jsem zajímavé informace a ráda bych je zde prezentovala.

Ve výsledcích je vidět, jak přemýšlí slyšící rodiče a neslyšící rodiče ohledně různých oblastí výchovy a vzdělání jejich sluchově postižených dětí.

Přemýšlela jsem a chtěla jsem získat odpovědi na otázky:

1. Slyšící i neslyšící rodiče budou souhlasit s integrací (inkluzí).
2. Slyšící rodiče ne vždy rozumí svému dítěti.
3. Slyšící rodiče neslyšících dětí budou preferovat neslyšícího učitele.
4. Neslyšící rodiče budou preferovat slyšícího učitele.
5. Slyšící rodiče neslyšících dětí nebudou dobře rozumět neslyšícímu učiteli.
6. Slyšící rodiče hůře přijímají hluchotu svého dítěte.
7. Neslyšící rodiče mrzí, že příbuzní nechtějí znakovat.
8. Většina dětí chodí k logopedovi.

3.1 Použitá výzkumná metoda - dotazník

„Použitá výzkumná metoda se zakládá na shromažďování dat a informací, na dotazování respondentů prostřednictvím písemně formulovaných otázek a na písemných odpovědích na dané otázky.“ (Morávková, s. 97) Dotazníky jsem rozdala rodičům ve škole.

Otázky jsem připravila otevřené a uzavřené. Otázky otevřené dávající možnost volné odpovědi nebo uzavřené, kde vyšetřovaná rodina odpovídá pouze ano-ne atd. Otázky jsou jednoduché proto, aby byly srozumitelné i pro neslyšící rodiče. Možná jsem některé otázky neformulovala dobře, protože jsem na ně nezískala odpovědi. Validita i spolehlivost dotazníků je značně kolísavá.

3.2 Zpracování dat z dotazníků

Na této praktické části své práce jsem začala pracovat v listopadu, v prosinci 2015, kdy jsem si už předem vytipovala vhodné rodiny pro dotazník ze školy pro sluchově postižené v Radlicích v Praze podařilo se získat 16 odpovědí. Ne všechny otázky byly odpovězeny. Otázky budu rozebírat jednotlivě.

Dotazník – otázky:

<p>1. Rodina: popište krátce svou rodinu (vyberte a napište roli – otec/matka, bratr/sestra atd. a doplňte: slyšící / neslyšící / nedoslýchaví / s kochleárním implantátem / ohluchlí a věk jednotlivých osob)</p> <p>- rodiče – my jsme: _____</p> <p>- naše dítě/děti: _____</p> <p>- sourozenci: _____</p> <p>- příbuzní: _____</p> <p>- další lidé z blízkého okolí rodiny: _____</p> <p>- další informace libovolně doplňte... _____</p>
--

↙ Rodiny byly tvořeny 7 páry – oba slyšící rodiče. Ve většině případů měli převážně neslyšící děti, které chodily do školy pro sluchově postižené. Tyto děti mají většinou slyšící sourozence, většinou slyšícího příbuzenstva jen několik případů neslyšících příbuzných – babičky, otec matky nebo otec otce.

Nejvíce 9 párů, byli oba neslyšící nebo nedoslýchaví rodiče. Měli neslyšící děti, ale taky i slyšící sourozence. Příbuzní byli více slyšící než neslyšící. Tato otázka je zajímavá kvůli otázce následující.

2. Komunikujete doma nejvíce? (a doplňte kdo?)

- znakovým jazykem 10
- mluvenou řečí 6
- mluvenou řečí v kombinaci se znakovým jazykem 10
- psaným písmem 2
- kombinací jazyků a prostředků – jakých?

➤ Nejvíce odpovědí bylo – oba po 10 případech – rodiny komunikují znakovým jazykem nebo komunikují kombinací znakový jazyk a mluvená řeč. Další nejvíce volená odpověď byla mluvená řeč v 6 případech – jednalo se o případy nedoslýchavých dětí, které mluví se slyšícími nebo nedoslýchavými rodiči. Nejméně – psané písmo, ale taky je to užívaná forma. Odpovědi navíc – mluvíme vícejazyčně, nebo používáme názorné ukázky, všichni i znakujeme.

3. Jak velká je Vaše znalost znakového jazyka? Pokud jste slyšící/neslyšící, jak moc si myslíte, že rozumíte svému dítěti? (pro neslyšící – Znalosti ČJ? Jak moc rozumíte ČJ?)

rozumím všemu 100% - 14 rozumím jen 50 % - 4 rozumím málo 2
nerozumím 0 zajímá, ale nemám čas 0 zajímá, ale nevím jak a kde 0
Jiné? _____

➤ Nejvíce odpovědí bylo – 14 – všichni rodiče rozumí svému dítěti na 100%. Všichni rodiče mají pocit, nebo tvrdí, že rozumí svému dítěti velmi dobře. Rozumím znakovému jazyku na 50% - bylo 5 odpovědí od slyšících rodičů, nebo rozumím málo 2 případy. Od sluchově postižených rodičů jsem se nedozvěděla odpovědi na jejich znalost jazyka. Z odpovědí je vidět, že všichni rodiče rozumí svému dítěti nejlíp, a slyšící rodiče uvádějí že znakují. Znalosti ČZJ čerpají od svých dětí.

4. Chtěli byste více umět znakový jazyk nebo více rozumět svému dítěti? Uvažovali jste o zlepšení znalosti? (pro neslyšící – Chtěli byste více umět ČJ? Zlepšit znalosti ČJ?)

ano 13 zajímá, ale nemám čas 1 myslím, že to nepotřebuji to 6
ne 0 zajímá, ale nevím jak a kde 0
nevím 0 zajímá, ale nemám peníze 1 nezajímá mě to 0
- důvod: _____

➤ Nejvíce odpovědí bylo – 13 – rodiče chtějí umět znakový jazyk, aby mohli rozumět dítěti. Rodiče se zmiňovali, že je znakový jazyk baví, rozumí dítěti, a zajímají se o znakový jazyk, pracují na tom, aby ho ovládali lépe. Největší překážkou se ukazuje čas a peníze. Další nejvíce volená odpověď byla – nepotřebují to – 6 případů – byla od neslyšících rodičů, kteří znakový jazyk mají jako mateřský, a tito nepotřebují zvýšit znalost svého znakového jazyka. O jejich chuti zvýšit znalosti v ČJ se nezmínili. Nedoslyšaví rodiče uvedli, že ČJ umí dobře.

5. Jaký názor na znakový jazyk máte Vy a slyšící část Vaší rodiny? Používají jej nebo ne?

➤ Většina slyšících rodičů se znakovým jazykem nemá problém - uznávají ho jako komunikaci, kterou denně potřebují a používají, protože jim pomáhá při dorozumívání s dítětem a zvláště pomáhá jejich dětem. Oceňují jeho schopnost podat dětem ucelenější informace v krátkém čase, a uvědomují si jeho důležitost v raném věku. Slyšící často uznávali, že je to přirozený jazyk jejich dětí, který neovládají. Je vidět, že jsou slyšící rodiče znalí problematiky. Neslyšící a nedoslyšaví rodiče zmiňovali zklamání, že slyšící část příbuzenstva znakovým jazykem není nadšena a nechápe jeho potřebnost.

6. Odkud jste se naučili ZJ? (otázka platí pro slyšící, i neslyšící mohou odpovědět)

vlastní znaky z rodiny 10	od přátel a známých neslyšících 2
znaky naučené v kurzu 6	učili jsme se z internetu 3
podle knížky 2	od dětí ze školy 0
další... _____	

➤ Nejvíce odpovědí – 10 – vlastní znaky ze své rodiny – tuto odpověď dávali především neslyšící a nedoslyšaví rodiče. Znakový jazyk je jejich mateřský. Nejčastější odpověď od slyšících rodičů je – z kurzu – 6. Další vybrané možnosti – kombinace učení ZJ z internetu, od dětí ze školy, od přátel a známých neslyšících a z knížky ČZJ – slabikář. Jedna maminka se učila znakový jazyk na škole pro neslyšící. Slyšící se většinou učili znakový jazyk od svých neslyšících dětí.

7. Kdy jste zjistili, že Vaše dítě je sluchově postižené? A jaká byla vaše první reakce (pocity) po sdělení, že vaše dítě je sluchově postižené?

8. Jak obtížné pro vás bylo vyrovnat se s tím, že máte sluchově postižené dítě? Kde jste hledali pomoc a radu?

9. Jak sluchové postižení vašeho dítěte ovlivnilo (změnilo) život ve vaší rodině? Vnímáte výchovu jako jinou a v čem?

➤ Na tyto otevřené otázky, které jsou si podobné, jsem dostala mnoho podobných odpovědí, a zde je shrnu dohromady. Nejvíce se objevovalo toto: slyšící vyjadřovali šok ze zjištěných sluchových vad svých dětí, někteří tuto informaci těžko vstřebávali, dosud berou vadu těžko, ale zvládají to, dle svých slov, překonali to, berou sluchovou vadu jako součást života. Tuto informaci obdrželi v různém stáří svého dítěte – od narození do 3 let. Malá skupina postižení svého dítěte brala dobře, jako normální, jako nemoc, vyrovnala se s ní, čekala ji, nebo dokonce v případě pěstounů si ji doslova „vybrala“. Byli zmíněni i odpovědi, že na začátku to bylo složité s komunikací, ale že nyní je to mnohem lepší a jsou spokojeni. Odpovědi neslyšících a nedoslýchavých rodičů byly většinou – že to čekali, a vzali to úplně v pohodě a normálně, protože mají s postižením zkušenosti, a dědičnost se uplatnila i v jejich případě. Jedna neslyšící maminka byla smutná při zjištění sluchové vady své dcery. Je vidět, že i neslyšící přejí svým dětem možnost vnímat sluchem, a není jim to úplně jedno. Přejí dětem jiný život, než mají oni. Neslyšící a nedoslýchaví rodiče vadu svého dítěte brali ve většině případů naprosto v pohodě a pomoc od nikoho nepotřebovali.

Pomoc nejčastěji poskytli – dětský lékař, foniatři, raná péče TAM TAM a SPC, taktéž i internet a knihy. Ohledně otázky výchovy a změny v rodině. Většina slyšících rodičů odpověděla, že výchova je jiná, hodně jiná, než jsou zvyklí, někteří to vnímají více, jiní méně. Jako klady vyjmenovali – větší porozumění, více komunikace uvnitř rodiny, ačkoliv na začátku to bylo pro ně těžké. Část slyšících rodičů postižení svých dětí prostě nevnímá – berou je jako zdravé a tak k nim i přistupují. Neslyšící a nedoslýchaví rodiče změny a nepocítují vůbec, protože jsou sami se sluchovou vadou.

10. Pokud jste uvažovali o druhém dítěti, měli jste obavu, že vaše druhé dítě bude také sluchově postižené?

➤ U této odpovědi převažovalo – slyšící si obavu uvědomovali, ale přesto o druhém dítěti uvažovali, i když tušili, že se bude postižení opakovat. Neslyšící a nedoslýchaví rodiče s tím počítali, doufali, že to bude jinak, ale většinou ji čekali, kvůli dědičnosti, a žádný problém s tím neměli. Obavu vyjádřili dva slyšící i neslyšící rodiče.

11. Jakou školu Vaše dítě navštěvuje v současné době?

dítě školu ještě nenavštěvuje 2	MŠ běžného typu 0
MŠ pro SP (sluchově postižené) 4	ZŠ běžného typu 0
ZŠ pro SP 13	jinou (prosím vypište)

➤ Všichni rodiče odpověděli, že ZŠ pro SP -13 odpovědí. MŠ u 4 dětí, a 2 děti školu ještě nenavštěvují, protože jsou moc malé. Jeden chlapec už navštěvuje odborné učiliště.

12. Podle čeho jste se rozhodovali při výběru školy pro vaše dítě?

➤ Na tuhle otázku byly odpovědi velmi různorodé. Nejvíce odpovědí - 4 bylo, že je to škola v blízkosti bydliště, dále 4 neslyšící a nedoslýchaví rodiče uváděli, že sami navštěvovali stejnou školu jako jejich děti. Dále rodiče uváděli – je to škola pro neslyšící, jsou tam rodilí mluvčí znakového jazyka, je to dobré vzdělání pro neslyšící, budou v kolektivu stejných dětí, pomůže jim to v životě, učitelé jsou neslyšící a ovládají znakový jazyk. Slyšící oceňovali taky i možnost učení českému jazyku a individuální logopedickou péči, příjemné prostředí a pedagogický kolektiv.

13. Uvažovali jste nebo uvažujete o integraci?

ano 0

ne 14

- důvod: _____

➤ Na tuto otázku všichni odpověděli – ne. Celkem 14 odpovědí. Rodiče o integraci neuvažují. 4 neslyšící a nedoslýchaví rodiče se zmínili, že integraci nevěří, nelíbí se jim a bojí se jí u dětí, protože sami ji zažili, mají s ní negativní zkušenost. Slyšící sice neuvažují o integraci, ale zmínili, že je to lepší pro znalost v obou jazycích, a cítí, že to nebude snadné. 3.

14. Jste spokojeni s komunikací mezi pedagogem?

ano 13

ne 0

- jiné nebo poznámky:

➤ U této otázky 13 odpovědí bylo kladných – jsou spokojeni s komunikací s pedagogem. Částečnou spokojenost uvedli 2 slyšící rodiče, jako důvod uváděli malou znalost znakového jazyka. Oceňovali ale pokroky, které pedagogové vykazují při práci s jejich dětmi.

15. Pedagog Vašich dětí je? Rozumíte všemu, co po Vás pedagog chce?

slyšící 6

neslyšící 5

obojí 4

rozumím všemu 100% - 13

rozumím jen 50 % - 2

rozumím málo 0

nerozumím 0

➤ Na tuto otázku odpověděli rodiče takto: 13 odpovědí označovalo, že rodiče většinou rozumí, co po nich pedagog chce na 100%. Otevřené odpovědi rodičů byli: máme problém rozumět, tomu co chce pedagog po dětech, ale rozumí, co po nich chce pedagog jako po rodičích. Pomáhá jim školní notýsek, nebo tlumočí třetí osoba, která ovládá znakový jazyk i český jazyk.

16. Pokud byste si mohli vybrat, raději byste komunikovali s učitelem, který by byl?
(otázka pro rodiče)

slyšící 1

neslyšící 2

obojí 10

je mi to jedno 3

➤ Většina rodičů – 10 – by si ideálně vybrala obojí – slyšícího i neslyšícího učitele, 2

by dali přednost neslyšícímu učiteli (odpovědi většinou od neslyšících rodičů). Lhostejné je to 3 rodičům. Zmínili se, že jim vyhovuje obojí, kvůli tomu, že je dobré, aby děti se učili mluvit a vyslovovat správně, ale taky že by se od neslyšícího učitele učili znakový jazyk. Pro sebe si přejí slyšícího učitele, a pro neslyšící děti neslyšícího. Uváděli, že je bilingvální způsob výuky lepší.

17. Myslíte, že výuka Vašeho sluchově postiženého dítěte je lepší s neslyšícím učitelem a ve znakovém jazyce? Jaký máte názor?

ano 9

zajímá mě to, ale nerozumím tomu 0

ne 0

zajímá mě to, neslyšící učitel je rozhodně ideální 5

nevím 0

zajímá mě to, ale myslím, že slyšící učitel je lepší 4

nepovažuji znakový jazyk za dosti dobrý, lepší je učit děti český jazyk 1

je mi to jedno 0

- důvod

➤ Zde rodiče zmínili, že je lepší pro jejich sluchově postižené dítě, aby bylo vyučováno neslyšícím učitelem – v 14 případech. 5 rodičů označilo jako ideálního neslyšícího učitele, 4 rodiče si myslí, že je lepší učitel slyšící. Jedna odpověď byla, že nepovažuje znakový jazyk za dost dobrý pro jejich neslyšící dítě.

Otevřenou odpovědí jsem získala další poznatky jako: dítě s kochleárním implantátem si lépe rozumí s neslyšícím učitelem, protože tolik nemluví, že je třeba obou mluvních vzorů, dětem lépe rozumí neslyšící učitel než slyšící, umí lépe vše vysvětlit, a je příkladem, umí znakový jazyk. Pro nedoslýchavé děti je lepší slyšící učitel, pomáhá naučit výslovnost, český jazyk má své místo u těchto dětí, a i bilingvální výuka má své místo. Znakový jazyk je výborný pro vysvětlování a ve výuce u neslyšících dětí.

18. Vypracováváte školní úkoly sami nebo s dítětem?

ano 9

ne 0

- jiné:

➤ Odpověď ano se objevila u 9 případů. Všichni rodiče – jak slyšící tak neslyšící zmínili, že požadují od dětí vypracovávání úkolů samostatně, že jim pomáhají a kontrolují a vysvětlují. Buď to dělají většinou matky, nebo slyšící sourozenci.

19. Navštěvuje-li Vaše dítě logopeda? Důvod?

ano 10

ne 3

- důvod:

20. Kdo nejčastěji dochází s dítětem k logopedovi?

matka 6

otec 0

někdo jiný 5

➤ Poslední dvě otázky – týkají se logopeda a docházky k němu. Odpovědělo 10 rodičů, že ano, jejich dítě navštěvuje logopeda ve škole, tudíž ve většině případů - v 5 – se stará o docházku logoped a učitel. V 6 případech se stará matka. Rodiče se v otevřené odpovědi zmínili, že je nutné mluvit, ne jen znakovat, že to děti potřebují kvůli výslovnosti, že je to nutné i ve škole pro sluchově postižené. Žádný rodič nezmínil nic negativního.

3.3 Diskuze

Výsledky z dotazníků ukázali odpovědi na mé otázky, které jsem v úvodu položila. Slyšící i neslyšící rodiče nesouhlasí s integrací. Slyšící rodiče nemají zkušenosti s integrací, a neslyšící rodiče ano, ale špatné. Slyšící rodiče vždy rozumí svému dítěti. Každý rodič rozumí svému dítěti nejlíp, přesto neznalost znakového jazyka bude omezovat slyšící rodiče, proto by tento nedostatek měli napravit. Slyšící rodiče neslyšících dětí preferují neslyšícího učitele, protože jsou přesvědčení, že jim bude blíž kvůli znalosti znakového jazyka, kterou oni ne zcela dobře ovládají. Mají pravdu. Neslyšící rodiče nepreferují slyšícího učitele. Uvědomují si, že pokud jejich neslyšící dítě má zbytky sluchu, je dobré mu dopřát možnost rozvíjet mluvený jazyk. Neslyšící rodiče si uvědomují svoji ne dobrou znalost českého jazyka. Je to

velice individuální. Slyšící rodiče neslyšících dětí nemají problém dobře rozumět neslyšícímu učiteli. Jsou spokojeni a líbí se jim, že se mohou od neslyšícího učitele učit znakový jazyk, využívají pomoc třetích osob ovládající znakový jazyk. Potvrdilo se, že slyšící rodiče hůře přijímají hluchotu svého dítěte. Je to proto, že se s touto problematikou – vadou nesetkali v životě, a nemají představu, jak lze fungovat jinak než jako slyšící člověk. Neslyšící rodiče skutečně mrzí, že příbuzní nechtějí znakovat. Je to tím, že znakový jazyk stále ještě není veřejností brán jako přirozený a plnohodnotný jazyk vedle mluveného českého jazyka. Většina dětí chodí k logopedovi, rodiče si uvědomují, že je potřeba zvládat základy mluveného jazyka tak i psaného.

ZÁVĚR

Výchova dětí se sluchovým postižením má být co nejvíce přirozená a základním prvkem je vybraný komunikační prostředek podle stavu sluchu. V případě neslyšícího dítěte je to především znakový jazyk. Ač je to velmi důležité, ne vždy je to akceptováno rodinou a dalšími účastníky výchovného procesu.

Rodiny nechávají výchovu na škole, to je všeobecně známo. Neslyšící děti opravdu potřebují jiný přístup. Slyšící nehledají informace o tom, jak mají vychovávat neslyšící dítě, ale je vidět že rodiče zajímá výchova a vzdělání, a že nad tím skutečně přemýšlejí.

Výchova dětí vezme rodičům mnoho času, ale taky jim přinese mnoho dobrého. Je pravda, že neslyšícímu dítěti je potřeba obětovat více času. Aby rodiče více spolupracovali se školou a s pedagogy. Důležitou roli v rodině hrají i sourozenci a blízcí příbuzní a známí. Je důležitý i jejich postoj ke znakovému jazyku a světu neslyšících.

Znovu se potvrzuje můj názor, že pro slyšící rodiče musí být znalost znakového jazyka prvořadá, ne-li povinná. Musí mít základní znalosti jak jazyka, ale i kultury Neslyšících jedinců, aby svému dítěti rozuměli a komunikace byla na obou stranách uspokojivá a vedoucí k výchovnému cíli. Pak je velmi dobrá spolupráce se školou a rodiči, a vzájemně všichni – škola, dítě a rodiče postupují vpřed. Neslyšící dítě je šťastné a spokojené, rodiče také a práce pro pedagoga je radost. Denně vidím rodiče a děti, a i přes problémy, o kterých se v práci zmiňuji, věřím, že nastane zlepšení situace. Je pravda, že se naopak objevují se i další nové problémy.

Jako za prvořadá považuji komunikaci s pomocí znakového jazyka, ale mrzí mě, že ne vždy je to pochopeno ze strany slyšících rodičů a taky vidím neochotu udělat si na tento specifický způsob komunikace čas.

Věřím, že nastane zlepšení situace, aspoň na některé úrovni. Výsledky mé práce mohou posloužit nejen slyšícím rodinám, v nich se narodí neslyšící děti, ale také lidem, kteří se zajímají o problematiku neslyšících. Zároveň, jako pedagog si přeji, aby posloužili rodičům a pedagogům, mým kolegům, aby se trochu více zamysleli nad tím, jak jsou pro neslyšící děti důležité.

POUŽITÁ LITERATURA

FREEMAN, R. D., CARBIN, C. F., a kol. *Tvé dítě neslyší?.* 1. vyd. Praha: FRPSP, 1992. 359 s. ISBN 80-85931-78-8.

HRUBÝ, J. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu I. díl.* 1. vyd. Praha: Septima, 1997. 240 s. ISBN 80-7216-006-0.

HRUBÝ, J. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu II. díl.* 1. vyd. Praha: Septima, 1998. 328 s. ISBN 80-7216-075-3.

HRUBÝ, J. *Úvod do výchovy a vzdělávání sluchově postižených.* Část 1. 1. vydání. Praha: Tiché učení, 2010. 154 s. ISBN 978-80-904786-1-9.

KASANOVÁ, K. *Raná péče o rodiny s dítětem s vadou sluchu* (bakalářská práce). Praha: FF UK, 2004. s. 47

KRAHULCOVÁ, B. *Komunikace sluchově postižených.* První dotisk 2. vyd. Praha: Karolinum, 2003, 303s. ISBN 80-246-0329-2.

KRAHULCOVÁ-ŽATKOVÁ, B. 1996. *Komplexní komunikační systémy těžce sluchově postižených.* 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, ISBN 80-7184-239-7.

KUHNOVÁ, M. *Sluchově postižené dítě v rodině slyšících a neslyšících rodičů* (online). Brno, 2006. (cit. 2012-07-21). Dostupné z: http://is.muni.cz/th/66025/pdf_m/DIPLOMKA-_posl.verze.pdf(online) Diplomová práce. Masarykova univerzita.

LEJSKA, M. *Poruchy verbální komunikace a foniatrie.* Brno: Paido, 2003, 156s. SBN 80-7315-038-7.

MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti.* 2. vyd. Praha: Avicenum, 1989. 335 s.

MORÁVKOVÁ, J. *Problematika výuky AJ ve školách pro sluchově postižené.* Hradec Králové, 2006. (diplomová práce). Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové. 149s.

PIPEKOVÁ, J. *Kapitoly ze speciální pedagogiky.* 2. vyd. Brno: Paido, 2006. 404 s. ISBN 80-7315-120-0.

PIPEKOVÁ, J. *Kapitoly ze speciální pedagogiky.* 1. vyd. Brno: Paido, 1998. 243 s. ISBN 80-85931-65-6.

POTMĚŠIL, M. *Úvodní stati k výchově a vzdělávání sluchově postižených.* 1. vyd. Praha: Fortuna, 1999. 69 s. ISBN 80-7168-744-8.

POUL, J. *Nástin vývoje ve vzdělávání neslyšících.* 1. vyd. Brno: Masarykova Univerzita, 1996. 67 s. ISBN 80-210-1479-2.

PROCHÁZKOVÁ, V. *Komunikační strategie slyšících a neslyšících matek.* (diplomová práce). Praha: Karlova Univerzita Pedagogická fakulta 2002.

PULDA, M. *Surdopedie se zaměřením na raný a předškolní věk*. 1.vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1994. 156 s. ISBN 80-210-0476-2.

PULDA, M. *Sluchová výchova u sluchově postižených dětí* 1.vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999. 104 s. ISBN 80-210-2077-6.

STRNADOVÁ, V. *Hluchota a jazyková komunikace*. 1. vyd. Praha: FF UK, 1998. 279 s. ISBN 80-85899-45-0.

STRNADOVÁ, V. *Současné problémy české komunity neslyšících I. - Hluchota a jazyková komunikace*. Praha: FF UK, 1998, 279s. ISBN 80-85899-45-0.

ŠEDIVÁ, Z. *Psychologie sluchově postižených ve školní praxi*. Praha: Septima, s. r. o., 2006. 64 s. ISBN 80 -7216-232-2.

Ve světě sluchového postižení. 1. vyd. Praha: INPRESS, 2005. 104 s. ISBN 80-8679227-7.

Časopisy:

HRUBÝ, J. Terminologie ve sluchovém postižení. *Speciální pedagogika*. 1996, č. 4. s. 10-15. ISSN 0826-1632.

MACUROVÁ, Alena. Poznáváme český znakový jazyk 1. *Speciální pedagogika*, 2000, č. 2. s. 69-75. ISSN 1211-2720.

WEB:

<https://cs.wikipedia.org/wiki/Zdraví>

Věstník Ministerstva zdravotnictví č.7/2012 – uveřejnil "Metodický pokyn k provádění screeningu sluchu u novorozenců". http://www.mzcr.cz/Legislativa/dokumenty/vestnik-c7/2012_6706_11.html

Kuhnová – diplomka - http://is.muni.cz/th/66025/pedf_m/DIPLOMKA-_posl.verze.pdf(online)

Černý – ročníková práce - <http://old.suki.cz/dokumenty/rocnikova-prace-tomas-cerny.pdf>

MŠMT. Zákon č. 384/2008 Sb. Zákon o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob. [online] 2008 [cit. 2015-03-24]

Předpis č. 384/2008 Sb. **Zákon, kterým se mění zákon č. 155/1998 Sb., o znakové řeči a o změně dalších zákonů a další související zákony –část první - Změna zákona o znakové řeči**

VYHLÁŠKA č. 73/2005 SB., O vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných
<http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-73-2005-sb-1>

www.aima.cz, www.suki.cz, <http://www.ckid.cz/>, <http://www.cochlear.com/>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 a 2 – Zákon o komunikačních systémech (Zákon č. 384/2008 Sb., v úplném znění vyhlášen pod č. 423/2008 Sb.)

73/2005 Sb. VYHLÁŠKA ze dne 21. ledna 2016 o **vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných** - <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2016-27#cast2>

Příloha č. 3 - Dotazník

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Monika Novotná
Katedra:	Ústav speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce:	doc. PhDr. Eva Souralová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2016

Název práce:	Neslyšící dítě ve slyšící a neslyšící rodině
Název v angličtině:	Deafchild in a hearing and deaffamily
Anotace práce:	Závěrečná práce umožňuje pohled na problematiku výchovy neslyšícího dítěte v rodině neslyšících nebo slyšících rodičů. Kromě uvedení do problematiky sluchového postižení, poskytuje i náhled na problematiku očima pedagoga.
Klíčová slova:	Neslyšící, neslyšící dítě, sluchově postižení, znakový jazyk, kultura Neslyšících, pedagogika
Anotace v angličtině:	Final work lets look at the issue of education of the deaf child in a family of deaf or hearing parents. In addition to explaining hearing impairment, also provides insight into the issues through the eyes of the teacher.
Klíčová slova v angličtině:	Deaf, hearingimpaired, interpreter in sign language, sign language, deafculture, education
Přílohy vázané v práci:	<p>Příloha č. 1: – Zákon o komunikačních systémech (Zákon č. 384/2008 Sb., v úplném znění vyhlášen pod č. 423/2008 Sb.)</p> <p>Příloha č. 2: 73/2005 Sb.VYHLÁŠKAze dne 21. ledna 2016o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných - http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2016-27#cast2</p> <p>Příloha č. 3: Dotazník</p>
Rozsah práce:	40 stran
Jazyk práce:	Čeština – český jazyk

Dobrý den,

obracím se na Vás s prosbou o spolupráci, za kterou Vám předem moc děkuji. Následující dotazník je anonymní a slouží pouze pro potřeby bakalářské práce. Dotazník se skládá z 20 otázek, které určitě stihnete do 10 min. Vámi zvolené odpovědi prosím označte, a u otevřených otázek vypište stručnou odpověď. Dotazníky mi prosím pošlete na emailovou adresu nebo mi je osobně předejte: monico@seznam.cz. Zde Vám odpovím i případné dotazy. Ještě jednou Vám velice děkuji za Váš čas a ochotu vyplnit dotazník. ☺

1. **Rodina:** popište krátce svou rodinu (vyberte a napište roli – otec/matka, bratr/sestra atd. a doplňte: slyšící / neslyšící / nedoslýchaví / s kochleárním implantátem / ohluchlí a věk jednotlivých osob)

- rodiče – my jsme: _____
- naše dítě/děti: _____
- sourozenci: _____
- příbuzní: _____
- další lidé z blízkého okolí rodiny: _____
- další informace libovolně doplňte... _____

2. **Komunikujete doma nejvíce?** (a doplňte kdo?)

- znakovým jazykem _____
- mluvenou řečí _____
- mluvenou řečí v kombinaci se znakovým jazykem _____
- psaným písmem _____
- kombinací jazyků a prostředků – jakých? _____

3. **Jak velká je Vaše znalost znakového jazyka? Pokud jste slyšící/neslyšící, jak moc si myslíte, že rozumíte svému dítěti? (pro neslyšící – Znalosti ČJ? Jak moc rozumíte ČJ?)**

- rozumím všemu 100% rozumím jen 50 % rozumím málo
- nerozumím zajímá, ale nemám čas zajímá, ale nevím jak a kde
- Jiné? _____

4. **Chtěli byste více umět znakový jazyk nebo více rozumět svému dítěti? Uvažovali jste o zlepšení znalosti? (pro neslyšící – Chtěli byste více umět ČJ? Zlepšit znalosti ČJ?)**

- ano zajímá, ale nemám čas myslím, že to nepotřebuji to
- ne zajímá, ale nevím jak a kde
- nevím zajímá, ale nemám peníze nezajímá mě to
- důvod: _____

5. **Jaký názor na znakový jazyk máte Vy a slyšící část Vaší rodiny? Používají jej nebo ne?**

6. Odkud jste se naučili ZJ? (otázka platí pro slyšící, i neslyšící mohou odpovědět)

- vlastní znaky z rodiny
- znaky naučené v kurzu
- podle knížky
- další... _____
- od přátel a známých neslyšících
- učili jsme se z internetu
- od dětí ze školy

7. Kdy jste zjistili, že Vaše dítě je sluchově postižené? A jaká byla vaše první reakce (pocity) po sdělení, že vaše dítě je sluchově postižené?

8. Jak obtížné pro vás bylo vyrovnat se s tím, že máte sluchově postižené dítě? Kde jste hledali pomoc a radu?

9. Jak sluchové postižení vašeho dítěte ovlivnilo (změnilo) život ve vaší rodině? Vnímáte výchovu jako jinou a v čem?

10. Pokud jste uvažovali o druhém dítěti, měli jste obavu, že vaše druhé dítě bude také sluchově postižené?

11. Jakou školu Vaše dítě navštěvuje v současné době?

- dítě školu ještě nenavštěvuje
- MŠ pro SP (sluchově postižené)
- ZŠ pro SP
- MŠ běžného typu
- ZŠ běžného typu
- jinou (prosím vypište)

12. Podle čeho jste se rozhodovali při výběru školy pro vaše dítě?

13. Uvažovali jste nebo uvažujete o integraci?

- ano
- ne

- důvod: _____

14. Jste spokojeni s komunikací mezi pedagogem?

- ano
- ne
- jiné nebo poznámky:

15. Pedagog Vašich dětí je? Rozumíte všemu, co po Vás pedagog chce?

- slyšící neslyšící obojí
 rozumím všemu 100% rozumím jen 50 % rozumím málo
 nerozumím
-
-

**16. Pokud byste si mohli vybrat, raději byste komunikovali s učitelem, který by byl?
(otázka pro rodiče)**

- slyšící neslyšící obojí je mi to jedno

17. Myslíte, že výuka Vašeho sluchově postiženého dítěte je lepší s neslyšícím učitelem a ve znakovém jazyce? Jaký máte názor?

- ano zajímá mě to, ale nerozumím tomu
 ne zajímá mě to, neslyšící učitel je rozhodně ideální
 nevím zajímá mě to, ale myslím, že slyšící učitel je lepší
 nepovažuji znakový jazyk za dosti dobrý, lepší je učit děti český jazyk
 je mi to jedno

- důvod, názor: _____

18. Vypracováváte školní úkoly sami nebo s dítětem?

- ano ne

- jiné: _____

19. Navštěvuje-li Vaše dítě logopeda? Důvod?

- ano ne

- důvod: _____

20. Kdo nejčastěji dochází s dítětem k logopedovi?

- matka otec někdo jiný

Ještě jednou mnohokrát děkuji za Váš čas. Monika Novotná